“พื้นที่สาธารณะ”สามเหลี่ยมทองคำฝั่งไทย

“Public Space”: Golden Triangle in Thailand

จุลศักดิ์ ชาญณรงค์[1]
Chulasak Charnnarong[1]

บทคัดย่อ

แนวคิดเรื่อง “พื้นที่สาธารณะ” ได้ขยายขอบเขตการให้ความหมายว่าเป็นมากกว่าพื้นที่ทางกายภาพที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับทุกๆ คนสามารถเข้าไปใช้บริการ และถูกจัดเตรียมโดยภาครัฐเพื่อสาธารณชน พื้นที่สาธารณะในยุคปัจจุบันเกี่ยวโยงกับประเด็นการรวมตัวของกลุ่มคนที่หลากหลายที่มีปฏิสัมพันธ์กันที่สะท้อนลักษณะเฉพาะบางประการ ในการศึกษาพื้นที่สาธารณะจึงจำต้องพิจารณาในหลากหลายบริบทโดยเฉพาะ มุมมอง ‘ความรู้สึกเป็นส่วนรวม’ บทความชิ้นนี้กำหนดพื้นที่ที่ใช้ในการวิเคราะห์คือพื้นที่สามเหลี่ยมทองคำฝั่งไทยที่มิใช่พื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมืองระหว่างประเทศ หรือกล่าวได้ว่ามีลักษณะของ“พื้นที่สาธารณะ”อย่างแท้จริง โดยใช้แนวทางการวิเคราะห์ของ เยอร์เก้น ฮาเบอร์มาส เพื่อจำแนกพื้นที่ในบริเวณสามเหลี่ยมทองคำฝั่งไทยเป็นสามพื้นที่ ประกอบด้วย พื้นที่ส่วนรวมหรือพื้นที่ของภาครัฐ พื้นที่ปัจเจกหรือพื้นที่ส่วนตัวหรือพื้นที่ของเอกชน และพื้นที่สาธารณะ พบว่า เมื่อใช้เกณฑ์การพิจารณาในเชิงกายภาพสามารถระบุประเภทของพื้นที่ได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ดี เมื่อใช้เกณฑ์การศึกษาว่าด้วยเรื่อง ‘ความรู้สึกเป็นส่วนรวม’ พบว่าพื้นที่ต่างๆ มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างและทุกพื้นที่มีความเป็น“พื้นที่สาธารณะ” แฝงแล้นอยู่เสมอ

คำสำคัญ : พื้นที่สาธารณะ ; สามเหลี่ยมทองคำ

Abstract

The concept of “public space” expands the meaning of space beyond the concept of a specific physical area to include areas that are openly available to the public sector. At the present time, the concept of “public space” seems to imply a sense of action by various groups who coalesced in part to reflect their unique characteristics. An analysis of the “public space” term itself

---

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

[1] Assistant Professor, of Public Administration at Department of Political Science Faculty of Social Science Srinakharinwirot University, brakmae@yahoo.com

[2] Assistant Professor, of Public Administration at Department of Political Science Faculty of Social Science Srinakharinwirot University, brakmae@yahoo.com

must include the point of "sense of public" to properly determine the reality of each "public space" area. This article discusses the study area commonly referred to as the "Golden Triangle" in Thailand. The area is not only a physical area but also an area of public interaction with a historical connection and strong economic and political ties. The analytical approach of Jürgen Habermas is used for classification of space into 3 categories, 'political society', 'civil society' and 'public space'. The findings revealed that when analyzing using "sense of physical", one can clearly specify the category of space into one of the 3 spaces. However, when analyzing using "sense of public", one cannot clearly specify the category of space into one of the 3 spaces because every space is always hidden with a 'public space' sense.

Keywords : Public Space; Golden Triangle

บทนำ

สามเหลี่ยมทองคำ หมายถึงพื้นที่รอยต่อระหว่างสามประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย (จังหวัดเชียงราย) สาธารณะรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (แขวงบ่อแก้ว) และ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ (ท่าขี้เหล็ก และ รัฐฉาน) มีลักษณะเป็นพื้นที่สามเหลี่ยมบรรจบกัน โดยมีแม่น้ำโขงตัดผ่านชายแดนไทยและลาว นับเป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่สำคัญแห่งหนึ่งของภูมิภาค สามเหลี่ยมทองคำในส่วนของประเทศไทยอยู่ในเขตบ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีท่าเรือขนาดเล็กขนส่งสินค้าไปยังประเทศจีนและลาว บริเวณดังกล่าวยังเป็นที่บรรจบกันของแม่น้ำโขงและแม่น้ำรวกที่เรียกว่า สบรวก บริเวณนี้มีเคยมีชนกลุ่มน้อยและกองกำลังติดอาวุธอยู่หลายกลุ่ม พื้นที่ในแถบนี้เคยเป็นแหล่งปลูกฝิ่น และผลิตยาเสพติดแหล่งใหญ่ มีโรงงานผลิตเฮโรอีนกระจายอยู่ตามชายแดน ส่วนการลำเลียงฝิ่นจะไปเป็นขบวนลัดเลาะไปตามไหล่เขาพร้อมกำลังคุ้มกัน ว่ากันว่ายาเสพติดและฝิ่นจะถูกแลกเปลี่ยนด้วยทองคำในน้ำหนักที่เท่ากัน จึงเป็นที่มาของชื่อ สามเหลี่ยมทองคำ (https://th.wikipedia.org) ถ้าพิจารณาตามเส้นทางการเชื่อมต่อระหว่างประเทศ สามเหลี่ยมทองคำฝั่งประเทศไทยคือ บริเวณจุดผ่านแดนและด่านตรวจคนเข้าเมืองแห่งที่สาม (จุดผ่านแดนและด่านตรวจคนเข้าเมืองในบริเวณพื้นที่นี้มีสามจุด) จุดผ่านแดนและด่านตรวจคนเข้าเมืองอำเภอเชียงแสน (จังหวัดเชียงราย)สามารถเดินทางได้โดยทางน้ำ เริ่มเดินทางจากท่าเรือขนส่งสินค้าเชียงแสน ล่องไปตามแม่น้ำโขง ผ่านเมืองมอม ท่าเรือเชียงกก(สาธารณะรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) ผ่านท่าเรือสบหลวย (สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์) ผ่านสามเหลี่ยมทองคำบน คือ ลาว พม่า และจีน ท่าเรือกวนเล่ย เมืองสิบสองปันนา(สาธารณรัฐประชาชนจีน(มณฑลยูนนาน) (การท่องเที่ยวชายแดน, http://www.tourisminvest.tat.or.th)

สามเหลี่ยมทองคำ จึงเป็นพื้นที่ที่เกี่ยวโยงกับทั้งประเด็น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ด้วยแม้มีการกล่าวว่าสามเหลี่ยมทองคำมิได้เป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดเช่นในอดีต เมื่อรัฐบาลไทยทำการปราบปราม ในช่วง พ.ศ. 2510 - 2520 มีการผลักดันกองกำลังติดอาวุธออกจากพื้นที่ โดยเฉพาะกองกำลังของขุนส่าที่มีฐานที่มั่นอยู่ที่บ้านหินแตก อย่างไรก็ดี สำนักงานปราบปรามอาชญากรรม สหประชาชาติ ยังคงแถลงว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นแหล่งผลิตยาเสพติดเป็นอันดับสองของโลกรองจากลาตินอเมริกา และพื้นที่สามเหลี่ยมทองคำ ก็อยู่ในข่ายนั้น (https://www.dailynews.co.th) ดังนั้นสามเหลี่ยมทองคำจึง

มิอาจหลีกเลี่ยงจากประเด็นเรื่องของสังคมการเมืองระหว่างประเทศได้ ดังปรากฏด้วยเนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างสามประเทศจากปัญหายาเสพติด ไปจนถึงปัญหาความทับซ้อนทางสังคมวัฒนธรรม ดังปัญหาการค้นหาพระพุทธรูป (พระเจ้าล้านตื้อ) ที่จมอยู่ในลำน้ำโขง ที่กระทรวงมหาดไทย คณะสงฆ์และจังหวัดเชียงราย ต้องเข้าไปจัดการด้วยเกรงว่าจะมีปัญหาทางสังคมวัฒนธรรม โดยมีความเห็นร่วมกันว่าดินแดนเชียงแสนเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และแหล่งประวัติศาสตร์อารยธรรมรวมทั้งพระเจ้าล้านตื้อถือเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงซึ่งหากค้นพบและสามารถนำขึ้นมาจากลำน้ำโขงได้ก็จะอาจมีปัญหาในการอ้างสิทธิความเป็นเจ้าของจนอาจกลายเป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศและพุทธศาสนิกชน ในอนุภาคลุ่มน้ำโขงได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเห็นชอบร่วมกันว่าควรถือเอาพระพุทธรูปที่ได้จัดสร้างไว้ถวายเป็นมหามงคลแด่องค์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ณ บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ หรือพระพุทธรูปเชียงแสนสี่แผ่นดินเฉลิมพระเกียรติเป็นองค์แทนพระเจ้าล้านตื้อ โดยร่วมใจกันถวายนามว่า พระพุทธนวล้านตื้อ เชียงแสนสี่แผ่นดินเฉลิมพระเกียรติฯ(มูลนิธิพระเชียงแสนสี่แผ่นดิน, http://www.phrachiangsan.com) สามเหลี่ยมทองคำจึงเป็นรอยต่อระหว่างประเทศในเชิงวัฒนธรรมด้วยอีกทางหนึ่ง

ในแง่เศรษฐกิจสามเหลี่ยมทองคำ เป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่สำคัญ เนื่องจากเป็นแหล่งขนถ่ายสินค้าที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของไทย รวมถึงเป็นเขตติดต่อกับ เขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2553 อยู่ในเมืองต้นผึ้ง แขวงบ่อแก้ว มีขนาดพื้นที่เพื่อการพัฒนาประมาณ 18,750 ไร่ อยู่ตรงข้ามบ้านสบรวก ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยที่ทางการของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้อนุมัติเนื้อที่ให้แก่กลุ่มดอกจิ้วคำ นำโดยบริษัทจินมู่เหมิน จำกัด ของสาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าดำเนินการทั้งหมด 14 โครงการ เพื่อพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งนี้ ภายใต้สัญญาเช่า 99 ปี มีชื่อโครงการว่า Kings Romans of Laos Asian & Tourism Development Zone มีรูปแบบการพัฒนาพื้นที่ออกเป็น 5 โซน คือ โซน A เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ เน้นด้านการค้า พาณิชยกรรม กาสิโน การเงินการธนาคาร โซน B เป็นกิจการท่าเรือ โซน C เป็นกิจการด้านวัฒนธรรม โซน D เป็นกิจการด้านโบราณสถาน และโซน E เป็นเขตการท่องเที่ยวธรรมชาติ ภายใต้แนวคิดพัฒนาชนบทให้กลายเป็นเมืองใหญ่ โดยปี 2030 การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำจะครบเต็มพื้นที่ ซึ่งทางการของสาธารณรัฐประชาชนลาว มีแผนจะประกาศเป็น “นคร” การลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ ทั้งนี้จึงพบได้ว่าบริเวณสามเหลี่ยมทองคำด้วยเนื่องจากเป็นแหล่งบรรจบทางสังคมวัฒนธรรมจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว และเป็นแหล่งเชื่อมต่อถ่ายโอนสินค้า จึงเป็นฐานที่มั่นรองรับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของภูมิภาค อันนำไปสู่การจ้างงาน การทำมาหาเลี้ยงชีพในเชิงพาณิชย์ในระดับปัจเจก ชุมชน ไปจนถึงระดับภูมิภาค

จากความสำคัญและมิติที่หลากหลายดังกล่าว ทำให้สามเหลี่ยมทองคำมิได้มีความสำคัญเฉพาะประเด็นเรื่องพื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น แต่สามเหลี่ยมทองคำ มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นทางประวัติศาสตร์ ศีลธรรม เศรษฐกิจ การเมืองระหว่างประเทศ สามเหลี่ยมทองคำ จึงเป็นพื้นที่ที่ถูกสร้าง (กายภาพ) และประดิษฐ์สร้าง (นามธรรม) จากภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและหรือปัจเจกชน ซึ่งมีทั้งการประสานประโยชน์หรือข้อขัดแย้งซึ่งกันและกันของหลายฝ่าย ดังเมื่อกรณีการสร้างบ่อนกาสิโน ที่เป็นการเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของภาครัฐและเป็นการขยายโอกาสของตลาดแรงงานและสินค้าของภูมิภาค แต่ในขณะเดียวกันย่อมขัดต่อหลักศีลธรรมจารยาของชุมชนวัฒนธรรมและ

ความเสื่อมระดับปัจเจกบุคคล ดังนั้นเพื่อการทำความเข้าใจทั้งผลดีผลเสีย ปัญหา ระดับปัญหา และ แนวทางการพัฒนา จึงจำต้องเข้าใจตั้งแต่พัฒนาการของพื้นที่ ลักษณะการใช้พื้นที่ คุณค่าเชิงสังคม และ บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม อันจำต้องอาศัยแนวทางการศึกษาที่เรียกว่า "พื้นที่สาธารณะ" ด้วยพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ทางกายภาพที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน แสดงให้เห็นถึงรูปแบบเชิงความสัมพันธ์ระหว่างอาณาบริเวณสาธารณะและอาณาบริเวณส่วนตัวในแนวคิดของการอยู่ร่วมกัน บนเงื่อนไขของการแบ่งปันผลประโยชน์สาธารณะ บนพื้นที่เดียวกัน โดยในที่นี้ได้กำหนดขอบเขตการเขียนเฉพาะสามเหลี่ยมทองคำฝั่งไทยเป็นกรณีศึกษาเบื้องต้น โดยเริ่มจากการตรวจสอบแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดดังกล่าว

แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ

องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็น "พื้นที่สาธารณะ" ในปัจจุบันผูกโยงกับแนวคิดของกลุ่มแนวคิดยุคหลังสมัยใหม่ กล่าวคือ มีมุมมองเกี่ยวกับเรื่อง "พื้นที่"ที่แตกต่างจากเดิมที่มองพื้นที่ในเชิงความจริงทางเรขาคณิตที่วัดด้วยมิติกว้าง ยาว และลึก หรือศึกษาพื้นที่กายภาพในฐานะความจริงเชิงประจักษ์ ภาษาที่ใช้บรรยายพื้นที่จะเป็นภาษาเชิงปริมาตร พื้นที่จึงเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้ในฐานะสิ่งของสิ่งหนึ่งในโลกเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างหยุดนิ่งปลอดจากการให้คุณค่าและอำนาจ ดูมีความเป็นกลางโดยธรรมชาติ (โศจิลักษณ์ กมลศักดาวิกุล, 2556) Henri Lefebrve (1991) อธิบายว่า พื้นที่ คือ "ผลผลิตจากการให้ความหมายของผู้คนในสังคม" ซึ่งความหมายหรืออัตลักษณ์ที่ถูกสร้างให้กับพื้นที่หนึ่งๆ นั้นเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ของพื้นที่ทั้งสาม คือ พื้นที่กายภาพ (Physical Space) พื้นที่จินตนาการ (Mental Space) และพื้นที่ทางสังคม (Social Space) ความหมายของพื้นที่ เป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว มนุษย์ได้สร้างความหมายใหม่ให้กับพื้นที่ตลอดเวลาเพื่อเป็นเป้าหมายในการยึดครองและครอบงำ ตลอดจนใช้เป็นเครื่องมือในการโต้ตอบ ต่อรอง และขัดขืนอำนาจที่เกิดจากความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์บนพื้นที่ ชีวิตประจำวันของคนในสังคมจึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของพื้นที่ หรือ การต่อสู้ช่วงชิงในการให้ความหมายกับพื้นที่รอบตัวที่เรียกว่า "การเมืองเรื่องพื้นที่" (Politics of Space) เป็นอย่างมาก คำว่า พื้นที่ (Space) จึงมีความหมายมากกว่าเรื่องทางกายภาพบนฐานความคิดที่ว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพในฐานะสิ่งที่ปรากฏนั้นเป็นผลิตผลของความสัมพันธ์ทางสังคม หาใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยตัวมันเอง การขยายขอบเขตของชุดความหมายดังกล่าวทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อความเข้าใจพื้นที่ในฐานะปฏิบัติการนอกเหนือไปจากพื้นที่เชิงกายภาพที่มีลักษณะเป็นพลวัตมากขึ้นไปกว่าเพียงมิติพื้นที่ในฐานะสิ่งที่ปรากฏ หากแต่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ทางจินตภาพอื่น ๆ ได้แก่ พื้นที่ทางสังคม พื้นที่ทางการเมือง พื้นที่ต่อรอง (Massey, 1998)

สำหรับ "พื้นที่สาธารณะ" (Public Space) ในอดีตจึงถูกอธิบายในเชิงกายภาพเช่นเดียวกันและการขยายมโนทัศน์เช่นเดียวกับเรื่องพื้นที่ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับทุกๆ คน เปิดรับ สามารถเข้าถึงได้หรือแบ่งปันร่วมกันกับสมาชิกทุกๆ คนในชุมชน และถูกจัดเตรียมด้วยภาครัฐเพื่อสาธารณชน ดังนั้น พื้นที่สาธารณะจึงเป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้ในเชิงกายภาพซึ่งสามารถมองเห็นได้จากทุกคนและมีการเข้าถึงได้มากกว่าพื้นที่ส่วนตัว ยกตัวอย่างเช่น ทางเท้า ถนน สวนสาธารณะ ลานชุมชน ลานเมือง เป็นพื้นที่สาธารณะที่สามารถเข้าใช้พื้นที่ได้โดยไม่ต้องขออนุญาต (ศุภชัย ชัยจันทร์ และ ณรงพน ไล่ประกอบทรัพย์, 2559) เมื่อเกิดการขยายมโนทัศน์เรื่องพื้นที่แนวคิดเรื่อง"พื้นที่สาธารณะ" จึงมีระดับของความเป็นสาธารณะที่แปรผันตามลักษณะของการครอบครองและการจัดการของผู้มีส่วนร่วมในพื้นที่ที่มี

ความหลากหลายที่รวมถึงทั้งช่วงอายุ เพศ กลุ่มชาติพันธุ์ ระดับชนชั้น รวมถึงกลุ่มคนอื่นๆ ที่เป็นความสัมพันธ์ในเชิงพฤติกรรมในสังคม ดังที่ Mark Francis (1989) อธิบายว่าพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่รวมตัวของกลุ่มคนที่หลากหลายที่มีปฏิสัมพันธ์กันที่สะท้อนลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชน ในการศึกษาพื้นที่สาธารณะจึงควรพิจารณาตั้งแต่พัฒนาการของพื้นที่ ลักษณะการใช้พื้นที่ คุณค่าเชิงสังคม และลักษณะการเป็นสถานที่ในแต่ละช่วงเวลาของยุคสมัย จากการขยายขอบเขตแนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะในปัจจุบัน จึงต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นการพิจารณาปัจจัยอื่นๆที่มิใช่เพียงการมองพื้นที่สาธารณะในทางกายภาพแต่เพียงมุมมองเดียว จำต้องศึกษาพื้นที่สาธารณะในมุมมองที่เกี่ยวข้องกับประเด็นอื่นๆประกอบด้วยทั้งมุมมองทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ข้อถกเถียงเชิงทฤษฎี

นักคิดคนสำคัญที่เสนอแนวคิด เรื่องพื้นที่สาธารณะ หรือ “ปริมณฑลสาธารณะ” คือฮาเบอร์มาส (Habermas,1989) ตามทัศนะของ นิยามฮาเบอร์มาส “พื้นที่สาธารณะ” คือ พื้นที่สาธารณะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ “ความรู้สึกเป็นส่วนรวม” (sense of public) พื้นที่เช่นนี้มีความสำคัญมากสำหรับสังคมประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่บุคคลเข้าไปในปริมณฑลนั้นจะมีสถานะเป็น ‘ผู้กระทำการ’ (actor) ที่มีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันในการตัดสินใจ โดยผ่านกระบวนการสื่อสารแบบอภิปรายโต้แย้งกันด้วยการใช้เหตุใช้ผลเชิงการสื่อสาร (communication rationality) เพื่อตัดสินใจหาคำตอบที่ดีที่สุดร่วมกัน มิใช่การตัดสินใจบนฐานอำนาจของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือตัดสินใจตามแบบประเพณีที่เคยๆ ทำ ๆ กันมาฮาเบอร์มาส อธิบายพื้นที่สาธารณะต่อยอดแนวคิดจากนักปรัชญารุ่นดั้งเดิม เช่น Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Karl Heinrich Marx และ Antonio Gramsci ที่แยกพื้นที่ในสังคมออกเป็น 2 ส่วน โดยในแต่ละพื้นที่นั้นมีกลไกวิธีทำงานกันคนละแบบและมีคุณลักษณะที่แตกต่างกันนักปรัชญา เช่น เฮเกล ได้แบ่งพื้นที่ในสังคมออกเป็น 2 ส่วน โดยใช้เกณฑ์เรื่องความเป็นส่วนรวมและส่วนตัว เรื่องราวที่เป็นผลประโยชน์ส่วนรวมนั้นจะเป็นพื้นที่สาธารณะที่เรียกว่า ‘political society’ เช่น เรื่องการเมืองการปกครอง ซึ่งในชั้นต่อมา กรัมชีได้ขยายว่าการทำงานของกลไกรัฐใน political society นี้ ได้แก่ กลไกรัฐด้านการควบคุมปราบปราม (repressive apparatus) เช่น ศาล กฎหมาย ตำรวจ ทหาร รัฐสภา พรรคการเมือง คุก เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่ที่ปัจเจกใช้อย่างเป็นส่วนตัว เรียกว่า ‘civil society’ เช่น ชีวิตในครอบครัว การทำงาน ชีวิตวัฒนธรรมของบุคคล ฯลฯ พื้นที่ส่วนนี้ทำงานด้วยกลไกรัฐด้านอุดมการณ์ (ideological apparatus) เช่น การสั่งสอนของศาสนา การปลูกฝังค่านิยมผ่านสื่อมวลชน การอบรมจากพ่อแม่ เป็นต้น ขณะที่ ฮาเบอร์มาสเสนอสิ่งที่เรียกว่า ‘พื้นที่สาธารณะ’ ว่าหมายถึง พื้นที่ที่อยู่กึ่งกลาง/เชื่อมต่อระหว่าง political society และ civil society ตัวอย่างรูปธรรมก็คือ ในร้านการกาแฟ ร้านน้ำชา ที่เรารู้จักกันในนาม ‘สภากาแฟ’ มีการพูดคุยถกเถียงเรื่องราวต่างของสังคม หรือในห้องรับแขก โรงเหล้า เพื่อการพูดคุยถกเถียงกันอย่างเปิดเผย ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 17-18ในยุโรป ซึ่งดูเป็น ‘พื้นที่ส่วนตัว’ แต่ในพื้นที่เหล่านี้จะมีกลุ่มบุคคลมานั่งพูดคุยถกเถียงกันในเรื่องราวของ ‘สาธารณะ’ เช่น ปัญหาบ้านเมือง และหากยึดตามความหมายนี้บรรดารายการโทรทัศน์ ในหน้าหนังสือพิมพ์ ก็สามารถถือได้ว่าเป็น ‘พื้นที่สาธารณะ’ ตามทัศนะของฮาเบอร์มาสด้วย หน้าที่ของพื้นที่สาธารณะในปัจจุบัน การพบปะพูดคุยของกลุ่มผู้สนทนาต้องการให้ผลลัพธ์จากการพูดคุยนั้นแปรออกไปเป็นการกระทำด้วย ดังนั้น พื้นที่สาธารณะจึงทำหน้าที่เป็นพื้นที่ต่อสู้ทางการเมืองของชนชั้นกลางไปด้วย

เพราะเป็นช่องทางหนึ่งให้ชนชั้นกลางได้เข้ามามีส่วนร่วมมีสิทธิ์เสียงในชีวิตสาธารณะ (public life) และยังสามารถเป็นช่องทางการตรวจสอบ/การคานอำนาจรัฐบาลในขณะนั้นด้วย (อารีดา สาเม๊าะ และฐิตินบ โกมลนิมิ, http://www.deepsouthwatch.org) จากแนวคิดของ ฮาเบอร์มาส "พื้นที่สาธารณะ" คือพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับ 'ความรู้สึกเป็นส่วนรวม' (sense of public) อันเป็นพื้นที่ที่อยู่กึ่งกลางระหว่างพื้นที่ส่วนรวมที่เรียกว่า 'political society' และพื้นที่ที่ปัจเจกใช้อย่างเป็นส่วนตัว เรียกว่า 'civil society' ซึ่งเป็นการให้ความสนใจเรื่องผลหรือผลลัพธ์ของความรู้สึกเป็นส่วนรวม พื้นที่สาธารณะจึงมีขอบเขตกว้างขวางจากพื้นที่ทางกายภาพหรือเป็นพื้นที่ที่ไม่มีในเชิงรูปธรรม เช่น ข่าว ผลลัพธ์หน้าเฟสบุ๊ค การแสดงทางตัวตนทางอินสตาแกรม ด้วยแนวคิดดังกล่าวเมื่อต้องการทราบขอบเขตหรือเขตแดนของพื้นที่สาธารณะใด จึงต้องทราบหรือทำความเข้าใจ ประเด็นเรื่องพื้นที่ส่วนรวมที่เรียกว่า 'political society' และ พื้นที่ที่ปัจเจกใช้อย่างเป็นส่วนตัว เรียกว่า 'civil society' เป็นอันดับแรก

"พื้นที่"และ "พื้นที่สาธารณะ"ทางกายภาพบริเวณสามเหลี่ยมทองคำฝั่งไทย

การศึกษาเพื่อให้ถึงและเข้าใจพื้นที่ และพื้นที่สาธารณะ ในความหมายใหม่ จำต้องเริ่มพิจารณาพื้นที่ในความหมายของพื้นที่ในเชิงความจริงทางเรขาคณิตที่วัดด้วยมิติกว้าง ยาว และ ลึก หรือศึกษาพื้นที่กายภาพในฐานะความจริงเชิงประจักษ์เสียก่อน ทั้งนี้ พื้นที่ และพื้นที่สาธารณะในบริเวณสามเหลี่ยมทองคำฝั่งไทย มีอาณาบริเวณค่อยข้างกว้างเป็นแนวยาวมีสัญลักษณ์สำคัญและเห็นเด่นชัด คือ องค์พระนวล้านตื้อ ซึ่งรายล้อมไปด้วยสถานที่ราชการ เช่น ด่านตรวจคนเข้าเมืองเชียงแสน สถานีตำรวจชุมชนสามเหลี่ยมทองคำ สำนักงานตำรวจท่องเที่ยว ศูนย์โอทอป ศูนย์อำนวยความสะดวกและดูแลความปลอดภัยนักท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยว เทศบาลตำบลเวียงอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย และ ศูนย์แก้ไขปัญหาการหลอกลวงและช่วยเหลือนักท่องท่องเที่ยว เทศบาลตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย สถานที่ของเอกชนหรือปัจเจกชน ทั้งที่เป็นของชุมชนและผู้ค้าขายทั่วไป เช่น ร้านกาแฟไม่มีที่นั่ง ร้านขายของที่ระลึก ร้านขายเสื้อผ้า บริการเรือนำเที่ยว ศูนย์อาหาร เรือแพขนส่งสินค้า ท่าเรือนาวาท่าพระ พื้นที่เชิงวัฒนธรรม ความเชื่อ โดยสำนักงานมูลนิธิพระเชียงแสน สี่แผ่นดิน และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น ลานตุงเฉลิมพระเกียรติ ลานบุญ อนุสาวรีย์พญาแสนภูลานด้านข้าง มีรูปปั้นองค์เทพเจ้าให้ศักการะหลายองค์ เช่น องค์จตุคามรามเทพประจำลุ่มน้ำโขง พระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิม พญานาค ช้างเอรวัณ พระสังกัจจายน์ บริเวณองค์พระนวล้านตื้อ มีพระบรมรอด พระยอดขุนพล พระตนลือโขง พระลีลาริมน้ำโขง รอยพระพุทธบาท เปลวรัศมีพระเจ้าล้านตื้อองค์จำลอง พระพุทธปฏิมากร ครูบาเจ้าศรีวิชัย และ พระพรหม และ พื้นที่สาธารณะสำหรับทุกคนที่เข้ามาในบริเวณสามเหลี่ยมทองคำฝั่งไทย เช่น จุดชมวิว หรือ ลานชมทิวทัศน์ ของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สวนดอกไม้และต้นไม้ (สวนหย่อมหรือสวนสาธารณะขนาดเล็ก) แผนที่เส้นทางท่องเที่ยวตามลำน้ำโขง ซุ้มประตูถ่ายภาพรูปแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวตามลำน้ำโขง

นอกจากการแยกประเภทเป็นสี่ประเภทดังกล่าวข้างต้น เมื่อใช้แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะเป็นฐาน จึงอาจจำแนกพื้นที่เป็น 3 ประเภท (ทั้งนี้ได้คัดเลือกพื้นที่จำนวน 8 พื้นที่ ประกอบด้วย องค์พระนวล้านตื้อ สถานีตำรวจชุมชนสามเหลี่ยมทองคำ ร้านกาแฟไม่มีที่นั่ง ร้านขายของที่ระลึก ร้านขายเสื้อผ้า จุดชมวิว หรือ ลานชมทิวทัศน์ ของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สวนดอกไม้ และ ต้นไม้ บริการเรือนำเที่ยว และ ด่านตรวจคนเข้าเมืองเชียงแสน เพื่อเป็นกรณีศึกษาของ

งานเขียนชิ้นนี้) คือ 1) พื้นที่ส่วนรวม 'political society' หรือ พื้นที่ของภาครัฐ คือ สถานีตำรวจชุมชนสามเหลี่ยมทองคำและ ด่านตรวจคนเข้าเมืองเชียงแสน 2)พื้นที่ปัจเจกหรือพื้นที่ส่วนตัวหรือพื้นที่ของเอกชน 'civil society' คือ ร้านกาแฟไม่มีที่นั่ง ร้านขายของที่ระลึก ร้านขายเสื้อผ้า และ บริการเรือนำเที่ยว 3)พื้นที่สาธารณะซึ่งเป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้ในเชิงกายภาพสามารถมองเห็นได้จากทุกคนและมีการเข้าถึงได้มากกว่าพื้นที่ส่วนตัวเป็นพื้นที่สาธารณะที่สามารถเข้าใช้พื้นที่ได้โดยไม่ต้องขออนุญาต คือ องค์พระนวล้านตื้อ ลานตุงเฉลิมพระเกียรติ จุดชมวิว หรือ ลานชมทิวทัศน์ของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และ สวนดอกไม้ และ ต้นไม้ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดง"พื้นที่"และ "พื้นที่สาธารณะ"ทางกายภาพบริเวณสามเหลี่ยมทองคำฝั่งไทย

ประเภทของพื้นที่	ตัวอย่างตามประเภทของพื้นที่
พื้นที่ส่วนรวม (พื้นที่ของภาครัฐ)	สถานีตำรวจชุมชนสามเหลี่ยมทองคำ ด่านตรวจคนเข้าเมืองเชียงแสน
พื้นที่ปัจเจก (พื้นที่ของเอกชน)	ร้านกาแฟไม่มีที่นั่ง ร้านขายของที่ระลึก ร้านขายเสื้อผ้า บริการเรือนำเที่ยว
พื้นที่สาธารณะ (ของประชาชนโดยทั่วไป)	องค์พระนวล้านตื้อ ลานตุงเฉลิมพระเกียรติ จุดชมวิว หรือ ลานชมทิวทัศน์ ของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สวนดอกไม้ และ ต้นไม้

"พื้นที่"และ "พื้นที่สาธารณะ"บริเวณสามเหลี่ยมทองคำฝั่งไทยในมุมมอง 'ความรู้สึกเป็นส่วนรวม' (sense of public)

การศึกษาเพื่อให้ถึงและเข้าใจพื้นที่ และพื้นที่สาธารณะ ในความหมายใหม่ไม่อาจศึกษาพื้นที่ในแง่มุมของพื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น สำหรับ'พื้นที่สาธารณะ' ในความหมายใหม่ หรือตามมุมมองของความเป็นจริงคือ พื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับ 'ความรู้สึกเป็นส่วนรวม' (sense of public) อันเป็นพื้นที่ที่อยู่กึ่งกลางระหว่าง พื้นที่ส่วนรวมที่เรียกว่า 'political society' และ พื้นที่ที่ปัจเจกใช้อย่างเป็นส่วนตัว เรียกว่า 'civil society' ซึ่งเป็นการให้ความสนใจเรื่องผลหรือผลลัพธ์ของความรู้สึกเป็นส่วนรวม พื้นที่สาธารณะจึงมีขอบเขตกว้างขวางจากพื้นที่ทางกายภาพหรือเป็นพื้นที่ที่ไม่มีในเชิงรูปธรรม ทั้งนี้ประเภทของพื้นที่แต่ละแห่งจึงอาจเปลี่ยนแปลงไปและหรือมีความทับซ้อนหรือซับซ้อน กว่าการมองพื้นที่แบบดั้งเดิม และการปรับมุมมองตามความเป็นจริงดังกล่าวจะช่วยปรับทิศาการขยาย หรือ ปรับเปลี่ยน หรือ พัฒนาให้เกิดพื้นที่สาธารณะที่มีประสิทธิภาพและก่อประสิทธิผลมากขึ้นได้ ดังเช่น เมื่อพิจารณาสถานีตำรวจชุมชนสามเหลี่ยมทองคำ เป็นเพียงพื้นที่ของภาครัฐหรืออยู่ภายใต้กลไกของภาครัฐที่ปลอดจากค่านิยมในเชิงสังคมชุมขน การปรับบทบาทและกรพัฒนาย่อมไม่เกิดขึ้นกับบริเวณพื้นที่ดังกล่าว พื้นที่สถานีตำรวจชุมชนสามเหลี่ยมทองคำจะกลายเป็นอาณาบริเวณเพื่อธำรงรักษากฎระเบียบ ผ่านกลไกการสั่งการของภาครัฐเท่านั้น ซึ่งประเด็นดังกล่าวจะมีการอภิปรายต่อไป

พื้นที่เช่นนี้มีความสำคัญมากสำหรับสังคมประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่บุคคลเข้าไปในปริมณฑลนั้นจะมีสถานะเป็น 'ผู้กระทำการ' ที่มีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันในการตัดสินใจโดยผ่านกระบวนการสื่อสารแบบอภิปรายโต้แย้งกันด้วยการใช้เหตุใช้ผลเชิงการสื่อสาร เพื่อตัดสินใจหาคำตอบที่ดีที่สุดร่วมกัน มิใช่การตัดสินใจบนฐานอำนาจของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือตัดสินใจตามแบบประเพณีที่เคยๆ ทำ ๆ กันมา

ดังนั้นเพื่อการวิเคราะห์ อภิปราย จึงต้องจำแนกประเภทของพื้นที่ และ พื้นที่สาธารณะเสียใหม่ ดังนี้ 1) องค์พระนวล้านตื้อ คือ พื้นที่ทั้งสามประเภทตามกรอบกรอบวิเคราะห์ด้วยองค์พระนวล้านตื้อ นอกจากจะเป็นพื้นที่สาธารณะแต่เดิม โดยแท้จริงการสร้าง การบริหาร การพัฒนา ทำนุบำรุงอยู่ในความรับผิดชอบของภาครัฐ และ ภาคเอกชน หรือ มูลนิธิพระเชียงแสนสี่แผ่นดิน จึงมีลักษณะของพื้นที่ทั้งสามประเภทภายใต้พื้นที่องค์พระนวล้านตื้อ คือเป็นทั้งพื้นที่ส่วนรวม (พื้นที่ของภาครัฐ) พื้นที่ปัจเจก (พื้นที่ของเอกชน) และพื้นที่สาธารณะ (พื้นที่ที่มีความรู้สึกเป็นส่วนรวม) 2) สถานีตำรวจชุมชนสามเหลี่ยมทองคำ ได้เพิ่มการเป็นพื้นที่สาธารณะนอกจากเป็นเพียงพื้นที่ส่วนรวมหรือพื้นที่ของภาครัฐ ด้วยในความเป็นจริงสถานีตำรวจชุมชนย่อมเป็นพื้นที่ติดต่อสื่อสารระหว่างกันในประเด็นต่างๆ ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาในบริเวณพื้นที่โดยเฉพาะดังนั้นถ้ามีการตีความว่าพื้นที่สาธารณะคือ พื้นที่ที่แสดงความรู้สึกเป็นส่วนรวม สถานีตำรวจชุมชนย่อมรวมอยู่ในคำจำกัดความนี้ 3) ลานตุงเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งแต่เดิมคือพื้นที่สาธารณะแต่ในความเป็นจริง ลานตุงเฉลิมพระเกียรติ อยู่ในความดูแล และเป็นสถานที่จัดสร้างโดยภาครัฐ ลานตุงเฉลิมพระเกียรติจึงเป็นพื้นที่ในสองลักษณะคือ พื้นที่ส่วนรวม (พื้นที่ของภาครัฐ) และ พื้นที่สาธารณะ (ความรู้สึกเป็นส่วนรวม) 4) ร้านกาแฟไม่มีที่นั่ง ร้านขายของที่ระลึก ร้านขายเสื้อผ้า ได้เพิ่มการเป็นพื้นที่สาธารณะนอกจากเป็นเพียงพื้นที่ของภาคเอกชนหรือปัจเจกด้วยเป็นพื้นที่การแสดงตัวตนและพื้นที่สร้างปฏิสัมพันธ์ ส่งต่อและส่งผ่านข้อมูล ทั้งด้านเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ซึ่งคล้ายกับสภากาแฟในอดีต ทั้งนี้จากการได้ติดต่อสื่อสารกับร้านค้าต่างๆพบว่าระดับของความเป็นสาธารณะของพื้นที่อาจมีสูงกว่าสถานที่ที่ถูกมองว่ามีความเป็นพื้นที่สาธารณะในระดับสูง เช่น สวนสาธารณะ ด้วยถ้าในการทำกิจกรรมแบบปัจเจก เช่น การต่างคนต่างออกกำลัง ย่อมไม่มีหรือมีในระดับที่ต่ำในมิติเรื่องความรู้สึกเป็นส่วนรวม 5) จุดชมวิว หรือ ลานชมทิวทัศน์ ของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีลักษณะเหมือนลานตุงเฉลิมพระเกียรติกล่าวคือเป็นพื้นที่ในสองลักษณะคือ พื้นที่ส่วนรวม (พื้นที่ของภาครัฐ) และ พื้นที่สาธารณะ (ความรู้สึกเป็นส่วนรวม) 6) สวนดอกไม้ และ ต้นไม้ ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน 7) บริการเรือนำเที่ยว พื้นที่ปัจเจก(พื้นที่ของเอกชน) ได้เพิ่มการเป็นพื้นที่สาธารณะซึ่งเป็นพื้นที่สร้างปฏิสัมพันธ์ ส่งต่อและส่งผ่านข้อมูล ทั้งด้านเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ด้วยบริการดังกล่าวมีมัคคุเทศก์ หรือไกด์ เป็นผู้ที่ให้ความช่วยเหลือ ข้อมูล ความเข้าใจทางด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และเหตุการณ์ร่วมสมัยต่างๆแก่บุคคลที่อยู่ในกลุ่มท่องเที่ยว และ 8) ด่านตรวจคนเข้าเมืองเชียงแสนได้เพิ่มการเป็นพื้นที่สาธารณะนอกจากเป็นเพียงพื้นที่ส่วนรวมหรือพื้นที่ของภาครัฐ ด้วยในความเป็นจริงด่านตรวจคนเข้าเมืองย่อมเป็นพื้นที่ติดต่อสื่อสารระหว่างกันในประเด็นต่างๆ ในบริเวณพื้นที่โดยเฉพาะดังนั้นถ้ามีการตีความว่าพื้นที่สาธารณะคือพื้นที่ที่แสดงความรู้สึกเป็นส่วนรวม ด่านตรวจคนเข้าเมืองเชียงแสนย่อมรวมอยู่ในคำจำกัดความนี้เช่นเดียวกัน ซึ่งสังเกตได้ว่าการวิเคราะห์ในแนวทางนี้จะพิจารณาบทบาทของพื้นที่นั้นๆเป็นตัวตั้งทดแทนการพิจารณาประเภทของการใช้สอยพื้นที่เป็นตัวตั้งดังที่กระทำในการศึกษาแบบเดิมที่มองพื้นที่เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้ในฐานะสิ่งของสิ่ง

หนึ่งในโลกเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างหยุดนิ่ง ปลอดจากการให้คุณค่าและอำนาจ ดูมีความเป็นกลางโดยธรรมชาติ และจะพบว่าทุกพื้นที่มีความเป็นพื้นที่สาธารณะทั้งสิ้น

ตารางที่ 2 แสดง“พื้นที่”และ “พื้นที่สาธารณะ”บริเวณสามเหลี่ยมทองคำฝั่งไทย ในมุมมอง ‘ความรู้สึกเป็นส่วนรวม’ (sense of public)

พื้นที่	พื้นที่ส่วนรวม (พื้นที่ของภาครัฐ)	พื้นที่ปัจเจก (พื้นที่ของเอกชน)	พื้นที่สาธารณะ (ความรู้สึกเป็นส่วนรวม)
องค์พระนวล้านตื้อ	✓	✓	✓
สถานีตำรวจชุมชนสามเหลี่ยมทองคำ	✓		✓
ลานตุงเฉลิมพระเกียรติ	✓		✓
ร้านกาแฟไม่มีที่นั่ง ร้านขายของที่ระลึก ร้านขายเสื้อผ้า		✓	✓
จุดชมวิว หรือ ลานชมทิวทัศน์ ของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	✓		✓
สวนดอกไม้ และ ต้นไม้	✓		✓
บริการเรือนำเที่ยว		✓	✓
ด่านตรวจคนเข้าเมืองเชียงแสน	✓		✓

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทความนี้นำเสนอประเด็นเรื่อง“พื้นที่สาธารณะ”ที่มีความหมายเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่เน้นการจำกัดขอบเขตหรือการให้ความหมายว่าพื้นที่สาธารณะหมายถึง พื้นที่ทางกายภาพที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับทุกๆ คน เปิดรับให้สามารถเข้าถึงได้หรือแบ่งปันร่วมกันกับสมาชิกทุกคน และถูกจัดเตรียมด้วยภาครัฐเพื่อสาธารณชน เช่น สวนสาธารณะ ลานกีฬาสาธารณะของชุมชน อย่างไรก็ดีได้มีแนวทางการให้ความหมายและแนวทางการศึกษา“พื้นที่สาธารณะ”ในมุมใหม่ คือ เป็นพื้นที่รวมตัวของกลุ่มคนที่หลากหลายที่มีปฏิสัมพันธ์กันที่สะท้อนลักษณะเฉพาะ ในการศึกษาพื้นที่สาธารณะจึงควรพิจารณาตั้งแต่พัฒนาการของพื้นที่ ลักษณะการใช้พื้นที่ คุณค่าเชิงสังคม และลักษณะการเป็นสถานที่ในแต่ละช่วงเวลาของยุคสมัย ทั้งนี้กำหนดพื้นที่ศึกษา พื้นที่สามเหลี่ยมทองคำฝั่งไทยที่มิใช่พื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นทางประวัติศาสตร์ ศีลธรรม เศรษฐกิจ การเมืองระหว่างประเทศ โดยใช้แนวทางการวิเคราะห์ของเยอร์เก้น ฮาเบอร์มาส เพื่อจำแนกพื้นที่ในบริเวณสามเหลี่ยมทองคำฝั่งไทย เป็นสามพื้นที่ ประกอบด้วย พื้นที่ส่วนรวมหรือพื้นที่ของภาครัฐ พื้นที่ปัจเจกหรือพื้นที่ส่วนตัวหรือพื้นที่ของเอกชน และพื้นที่สาธารณะ พบว่า เมื่อใช้การพิจารณาในเชิงกายภาพสามารถระบุประเภทของพื้นที่ได้อย่าง

ชัดเจน กล่าวคือ เมื่อใช้แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะเป็นฐาน จึงจำแนกพื้นที่บริเวณสามเหลี่ยมทองคำเป็น 3 ประเภท (ทั้งนี้ได้คัดเลือกพื้นที่ศึกษาจำนวน 8 พื้นที่ย่อย ประกอบด้วย องค์พระนวล้านตื้อ สถานีตำรวจชุมชนสามเหลี่ยมทองคำ ร้านกาแฟไม่มีที่นั่ง ร้านขายของที่ระลึก ร้านขายเสื้อผ้า จุดชมวิว หรือ ลานชมทิวทัศน์ ของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สวนดอกไม้ และต้นไม้ บริการเรือนำเที่ยว และ ด่านตรวจคนเข้าเมืองเชียงแสน เพื่อเป็นกรณีศึกษาของงานเขียนชิ้นนี้) พบว่าสามารถระบุประเภทของพื้นที่ได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ 1) พื้นที่ส่วนรวม 'political society' หรือ พื้นที่ของภาครัฐ เช่น สถานีตำรวจชุมชนสามเหลี่ยมทองคำ 2) พื้นที่ปัจเจกหรือพื้นที่ส่วนตัวหรือพื้นที่ของเอกชน 'civil society' เช่น ร้านกาแฟไม่มีที่นั่ง ร้านขายของที่ระลึก ร้านขายเสื้อผ้า และ 3) พื้นที่สาธารณะ เช่น ลานตุงเฉลิมพระเกียรติ อย่างไรก็ดี เมื่อใช้เกณฑ์การศึกษาว่าด้วยเรื่อง 'ความรู้สึกเป็นส่วนรวม' พบว่าพื้นที่ต่างๆ มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างและทุกพื้นที่มีความเป็น "พื้นที่สาธารณะ"แฝงแล้นอยู่เสมอ ดังเช่น สถานีตำรวจชุมชนสามเหลี่ยมทองคำ ได้เพิ่มการเป็นพื้นที่สาธารณะนอกจากเป็นเพียงพื้นที่ส่วนรวมหรือพื้นที่ของภาครัฐ ด้วยในความเป็นจริงสถานีตำรวจชุมชนย่อมเป็นพื้นที่ติดต่อสื่อสารระหว่างกันในประเด็นต่างๆในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาในบริเวณพื้นที่โดยเฉพาะดังนั้นถ้ามีการตีความว่าพื้นที่สาธารณะคือ พื้นที่ที่แสดงความรู้สึกเป็นส่วนรวม สถานีตำรวจชุมชนย่อมรวมอยู่ในคำจำกัดความนี้

สำหรับงานเขียนชิ้นนี้จึงเปรียบเสมือนการจัดพื้นที่ใหม่ เพื่อให้เห็นสภาพที่แท้จริงของพื้นที่ตามกรอบการวิเคราะห์แบบยุคหลังสมัยใหม่ โดยใช้กรอบแนวคิดของ เยอร์เก้น ฮาเบอร์มาส อันมีประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับคือการนำเสนอความรู้ความเข้าใจในสถานภาพที่แท้จริงของพื้นที่เพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่สาธารณะ ที่ดูเหมือนว่าเป็นพื้นที่ทางกายภาพที่ทุกคนใช้ร่วมกัน ทุกคนเป็นเจ้าของ จนท้ายสุดจึงกลายเป็นพื้นที่ไร้เจ้าของที่ไร้ประสิทธิภาพและก่อประสิทธิที่น้อยกว่าที่ควรเป็น แต่เมื่อมีการจัดพื้นที่ใหม่ที่แสดงให้เห็นว่าในแต่ละพื้นที่ย่อมมีเจ้าของหรือเจ้าภาพหลักในการดำเนินการบริหาร การพัฒนา ทำนุบำรุง ดังนั้นในแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่สาธารณะที่มีผู้รับผิดชอบตรงจากการเป็นเจ้าของ คือ ปัจเจก ชุมชน และประชาชน จึงต้องร่วมกันทำให้พื้นที่สาธารณะให้มีความเป็นพื้นที่สาธารณะได้อย่างเต็มศักยภาพ คือ การทำให้เป็นพื้นที่ของความรู้สึกเป็นส่วนรวม ดังนั้น ทุกภาคส่วนจึงควรปรับมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะเสียใหม่ว่ามิใช่ที่พื้นที่ที่ถูกกำหนดไว้ในฐานะพื้นที่ที่ดำรงอยู่อย่างหยุดนิ่ง ปลอดจากการให้คุณค่าและอำนาจ ดูมีความเป็นกลางโดยธรรมชาติ แต่เมื่อทุกพื้นที่เป็นพื้นที่สาธารณะ เช่นนั้นทุกคนต้องมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ นอกจากนี้ยังต้องมีการสร้างภาวะการเป็นเจ้าภาพหลัก ในการทำให้พื้นที่สาธารณะมีความเป็นสาธารณะที่มีเจ้าของ นั่นก็คือต้องผู้ที่มีอำนาจในการบริหารจัดการพื้นที่นั้นๆนั่นเอง ดังพื้นที่ของภาคเอกชน ที่ดูจะไม่ใช่พื้นที่สาธารณะแต่แท้ที่จริงเป็นพื้นที่สาธารณะ เพราะเป็นพื้นที่ติดต่อสื่อสาร ก็จำต้องปรับบทบาทให้มีความเป็นพื้นที่สาธารณะด้วย และ ภาครัฐก็เช่นกัน จะต้องปรับบาทของตนให้พื้นที่ที่เน้นการทำตามกรอบกฎระเบียบเป็นพื้นที่ผ่อนปรนทางความคิด การมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกับชุมชนหรือตามคำนิยามของงานเขียนชิ้นนี้คือต้องสร้างภาวการณ์เป็นพื้นที่สาธารณะนั่นเอง

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สนับสนุนงบประมาณในโครงการ "เปิดโลกรัฐศาสตร์ข้ามชายแดนเพื่อการศึกษานอกสถานที่ของ

คณาจารย์และบุคลากรสายสนับสนุน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ” เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในงานเขียนชิ้นนี้และขอขอบคุณอย่างยิ่งสำหรับเจ้าของพื้นที่สาธารณะบริเวณสามเหลี่ยมทองคำ ทุกท่านด้วยความจริงใจ

บรรณานุกรม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2554). "*การท่องเที่ยวชายแดน*" (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา http://www.tourisminvest.tat.or.th (2 ตุลาคม 2560)

มูลนิธิพระเชียงแสนสี่แผ่นดิน. (2553). "พระเชียงแสนสี่แผ่นดิน." (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา http://www.phrachiangsan.com (2 ตุลาคม 2560)

ระวิวรรณ โอพารรัตน์มณี และ วีระ สัจกุล. (2555). การใช้พื้นที่สาธารณะเป็นถนนคนเดินแบบตลาดนัดในเมืองของไทย. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง* : ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม.

วิกิพีเดีย. (2550). "*สามเหลี่ยมทองคำ*" (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา https://th.wikipedia.org (1 ตุลาคม 2560)

โศจิลักษณ์ กมลศักดาวิกุล. (2556). ตลาดย้อนยุคสามชุก: การเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ* : ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (28) มกราคม - มิถุนายน.

ศุภชัย ชัยจันทร์ และ ณรงพน ไล่ประกอบทรัพย์. (2559). แนวคิดสาธารณะของพื้นที่สาธารณะในเมือง. *วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น* ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม.

อารีดา สาเม๊าะ และ ฐิตินบ โกมลนิมิ. (2556). "*การสร้างพื้นที่สาธารณะเพื่อหาทางออกของความรุนแรง: ความคาดหวัง บทบาทสื่อทางเลือกชายแดนใต้*" (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา http://www.deepsouthwatch.org (2 ตุลาคม 2560)

อำพิกา สวัสดิ์วงศ์. (2560). "*เขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำประเทศลาว*" (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา http://www.uniserv.buu.ac.th (2 ตุลาคม 2560)

Arendt, Hannah. (1998). *The Human Condition*. Chicago: The University of Chicago Press.

Carmona, M., Heath, T., Oc, T. & Tiesdell, S. (2013). *Public places urban spaces*. Oxford: Elsevier.

Habermas, Jergen. (1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere: an Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge: MIT Press.

Lefebrve, Henri.(1991). *The Production of Space*. Malden, Massachusettes: Blackwell Publishers. (Translated by Donald Nicholson-Smith).

Massey, D. (1998). *Power-geometries and the politics of space-time*. Heidelberg: Jürgen-J. Sause (HettnerLecture 1998).

McGee, Gary Terrence. (1967). *The Southeast Asian City: a Social Geography of the Primate Cities of Southeast Asia*. New York: Frederick A. Praeger.

Francis, M. (1989). "Control as a Dimension of Public Space Quality". In Altman, I and Zube, E. (Edited). *Public Places and Spaces* pp. 147-172. New York: Plenum Press.